

ται αποχρώσεις στο όνομα της όποιας λεξικογραφικής δεοντολογίας. Θέλει «καθαροαιμούς» Ηρακλείς.

Θα πρέπει τώρα να στραφούμε στο ίδιο το λεξικό και στην επάρκειά του. Οι προφανείς του αδυναμίες (που δεν είναι πάντα «αθώες») κυρίως στο εγκυκλοπαιδικό/πραγματολογικό του μέρος έχουν ήδη επισημανθεί από πολλές πλευρές. Ο κ. Μπαμπινιώτης υποστηρίζει στην εισαγωγή του έργου τα εξής: «κύριο μέλημά μας ήταν να συγκεντρώσουμε όλο το εν χρήσει σήμερα λεξιλόγιο της Νέας Ελληνικής... σε όποια μορφή της σύγχρονης γλώσσας μας κι αν χρησιμοποιείται... σε όποιο ύφος... σε όποιο περιβάλλον χρήσης (κοινή χρήση, καθημερινή χρήση, λογοτεχνία, Τύπος, λαϊκή ομιλία, ευρύτερα γνωστές διαλεκτικές χρήσεις, γνωστές λέξεις αργκό)». Είναι σαφές ότι η πληρότητα την οποία προγραμματικά διεκδικεί το λεξικό είναι ρητορική και δεν βεβαιώνεται στην πράξη. Ήδη, με αφορμή τη γνωστή διένεξη, επισημάνθηκε σωρεία κενών. Αλλά βέβαια δεν θα μπορούσε να ήταν και αλλιώς: μια τέτοιας τάξης πληρότητα απαιτεί καταρχήν πολύχρονη έρευνα και καταγραφή, κάτι που προφανώς δεν έγινε.

Η καταγραφή –όπως έγινε– έχει συχνότατα ρυθμιστικό χαρακτήρα (με βάση τη γλωσσική «αισθητική» του κ. Μπαμπινιώτη) και, με αυτή την έννοια, η προγραμματική υπόσχεση της πληρότητας υπονομεύεται και από αυτή την πλευρά. Έτσι λ.χ. στο λήμμα «ταξίαρχος» η γενική καταγράφεται ως «ταξίαρχου». Δεν έχει ακούσει ποτέ ο κ. Μπαμπινιώτης τη γενική «ταξίαρχου»;

Η συμβολή του λεξικού στο χώρο της ετυμολογίας είναι προβληματική. Κατά κανόνα μεταφέρονται παραδεδομένες ετυμολογίες, χωρίς έλεγχο. Έτσι, διαιωνίζονται λάθη, π.χ. η ετυμολόγηση της «τραχανάς» από το «τραχανός» και όχι από το τουρκικό «tarhana», ή της λ. «μέγκλα» από το ιταλικό meglio. Και βεβαίως οι ποικίλες αβλεψίες (ένα τυχαίο λ.χ. παράδειγμα, η σύνδεση του χαϊδευτικού Κούλα με το λήμμα «Κυριάκος»).

Θα μείνω σ' αυτά τα ενδεικτικά παραδείγματα. Το λεξικό Μπαμπινιώτη επιχειρεί να καλύψει ένα κενό στη «ζήτηση», χωρίς να έχει καταβληθεί το κόστος κόπου και σοβα-

ρότητας που απαιτείται για την κάλυψη αυτής της κοινωνικής ανάγκης. Και με αυτή την έννοια απευθύνεται στην αγορά και όχι στην κοινωνία. Και αν αυτή η αγοραίοποίηση είναι σημάδι των καιρών που απειλεί να καταβροχθίσει την έννοια «κοινωνία», δεν σημαίνει ότι έχουν εκλείψει κάποιοι θύλακοι αντίστασης που επιμένουν να αντιλαμβάνονται διαφορετικά το ρόλο και το λόγο ύπαρξης του επιστήμονα και της επιστημονικής δουλειάς.

ΠΩΣ Η ΜΑΛΒΙΝΑ ΑΝΑΚΑΛΥΠΤΕΙ ΤΗ ΒΛΑΧΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ...

**του Λεωνίδα Εμπειρικού
και του Λάμπρου Μπαλτσιώτη**

ΚΑΤΑ τη διάρκεια του 1998 το Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων (ΚΕΜΟ) πραγματοποιεί το πρόγραμμα *Γλώσσες και Διαφορά*, με αντικείμενο τη γλωσσική ετερότητα των ελλήνων πολιτών στην Ελλάδα σήμερα. Η πρόταση του ΚΕΜΟ εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Γενική Διεύθυνση XXII), η οποία και το χρηματοδοτεί κατά 50%, με έναν προϋπολογισμό συνολικού ύψους έντεκα εκατομμυρίων δραχμών. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει τη διεξαγωγή τεσσάρων διημερίδων (τουρκική και σλαβικές διάλεκτοι Δ. Θράκης, βλαχική, σλαβικές διάλεκτοι Μακεδονίας, αρβανίτικα), καθώς και την έκδοση Πρακτικών.

Ο πρώτος λόγος που υπαγόρευσε την ενασχόληση του ΚΕΜΟ με τις λιγότερο διαδεδομένες γλώσσες στην Ελλάδα είναι η ελάχιστη έως ανύπαρκτη επιστημονική έρευνα για αυτές στο εσωτερικό της χώρας. Ξένοι επιστήμονες έχουν να επιδείξουν σαφώς μεγαλύτερο έργο: την πληρέστερη λ.χ. περιγραφή των αρβανιτικών της νοτιότερης Ελλάδας – γλώσσας με μηδενικές πολιτικές εμπλοκές – έχει κάνει ο Γερμανός Η. J. Sasse. Ο δεύτερος λόγος σχετίζεται με την αποφυγή εκφοράς δημόσιου λόγου, είτε με αρθρογραφία είτε με συζήτηση, που να χρησιμοποιεί επιστημονικούς όρους και να προβάλλει τα πορίσματα των πραγματοποιημένων ερευνών. Ο τρίτος λόγος αφορά την πλήρη επι-

κράτηση, εκτός ενός στενού κύκλου ειδικών, αντιεπιστημονικών και ιδεολογικά φορτισμένων απόψεων: έτσι τα πομάκια για τους περισσότερους Έλληνες – ακόμη και για επιστήμονες άλλων κλάδων – είναι ένα κράμα γλωσσών, με ίση συμβολή της βουλγαρικής, της αρχαιοελληνικής και της τουρκικής. Ο τελευταίος, γενικότερος λόγος, σχετίζεται με την ιστορική στάση των ελληνικών διοικήσεων απέναντι στις λιγότερο διαδεδομένες γλώσσες που ομιλούνται στον ελλαδικό χώρο, η ύπαρξη των οποίων ακόμη και σήμερα προκαλεί δυσφορία στους ιθύνοντες και αισθήματα «απειλής στην κοινή γνώμη.

1. Οι διημερίδες

Με τη διεξαγωγή των διημερίδων, στόχος του ΚΕΜΟ είναι να ανταλλάγουν απόψεις μεταξύ όσο το δυνατόν περισσότερων ελλήνων και ξένων επιστημόνων των κοινωνικών επιστημών που έχουν ασχοληθεί με την κάθε γλώσσα. Κρίθηκε απαραίτητη και η συμμετοχή ομιλητών από τις γλωσσικές αυτές κοινότητες, που εκφράζουν τον παλμό τους, και εν πολλοίς διαφορετικές θέσεις απέναντι στη γλωσσική διατήρηση. Βασική επιδίωξη ήταν να δημιουργηθούν οι απαραίτητοι όροι, ώστε να απεμπλακεί η συζήτηση για τις γλώσσες από την ευρύτατη αμηχανία που προκαλεί.

Η δομή των τεσσάρων διημερίδων είναι διαρθρωμένη σε τρεις ενότητες, κοινές για όλες τις γλώσσες (αλλαγές και προσθήκες έγιναν μόνο στη διημερίδα για τις «μειονοτικές γλώσσες στη Δ. Θράκη, όπως φαίνεται και στο σχετικό σημείωμα της Ε. Καραντζόλα). Στην πρώτη ενότητα εξετάζονται «Γεωγραφικά, δημογραφικά και ιστορικά στοιχεία»: στοιχεία για τους ομιλητές (ηλικία, μορφωτικό επίπεδο κ.λπ.), ιστορικά γεγονότα που επηρέασαν τη χρήση, στάση των αρχών μετά τον εμφύλιο κ.λπ. Η δεύτερη ενότητα αφορά την «Κατάσταση και χρήση της γλώσσας»: πεδία χρήσης της γλώσσας, γλωσσική επάρκεια των ομιλητών, προσπάθειες καταγραφής-κωδικοποίησης, κ.ά. Τέλος, η τρίτη ενότητα σχετίζεται με τη «Στάση των ομιλητών» ως προς τη διγλωσσία, τις σχέσεις με συγγενείς γλώσσες, τη γλωσσική διατήρηση.

2. Η *Διημερίδα για τη βλαχική*

Η δεύτερη στη σειρά διημερίδα αφορούσε τη βλαχική (αρωμουνική) γλώσσα, που μαζί με τη (δακο)ρουμανική, τη μεγλενίτικη και την ιστρορουμανική αποτελούν τις τέσσερις νεολατινικές γλώσσες που ομιλούνται στα Βαλκάνια.

Παρ' όλες τις δυσκολίες που προέκυψαν, όπως αρνήσεις συμμετοχής, εχθρική αντιμετώπιση φορέων, οργανωμένη προσπάθεια ματαίωσης της δεύτερης ημέρας των εργασιών, η διημερίδα έδωσε τη δυνατότητα να τεθούν, για πρώτη ίσως φορά στη χώρα μας, ζητήματα που αφορούν τα βλάχικα της Ελλάδας σήμερα. Μερικά σημεία από αυτές τις συζητήσεις θα μεταφέρουμε στη συνέχεια.

Στην πρώτη ενότητα έγινε αναφορά στις δύο βασικές εξόδους από τις μητροπολιτικές εγκαταστάσεις (Ν. Κατσάνης), η πρώτη κατά την τουρκοκρατία, με ευρύτατη γεωγραφική διασπορά, και η δεύτερη, στις αρχές του αιώνα, με μικρότερη γεωγραφική διασπορά προς Κ. Μακεδονία και Θράκη· και οι δύο δεν αφορούσαν μόνο κτηνοτρόφους. Όπως επισήμανε ο Α. Κουκούδης, η συντριπτική πλειοψηφία των ιστορικών μητροπολιτικών εγκαταστάσεων των βλαχόφωνων βρίσκεται στην Ελλάδα και χαρακτηριστική είναι η μακράν επιβίωσή τους. Η παρουσία των βλάχων στις πόλεις είναι πολύ παλαιά, οι δε βλάχοι αποτέλεσαν σημαντικό τμήμα της ελληνορθόδοξης αστικής τάξης. Σύμφωνα με τον Ν. Τρίφον, υπήρξαν δίκτυα των βλαχόφωνων στις πόλεις, και μια ιδιαιτερότητα της βλαχικής ήταν ότι δεν μιλιόταν σε εδαφική συνέχεια.

Για τις αρχές του αιώνα ως πιο ασφαλής αριθμός φαίνεται να είναι αυτός των 200.000 βλάχων στα Βαλκάνια, εκτός Σερβίας (Α. Κουκούδης). Σύμφωνα με τον Ν. Κατσάνη, η υποχώρηση της γλώσσας οφείλεται στην παύση της ενδογαμίας και στην εγκατάσταση σε μη αμιγείς βλαχόφωνους οικισμούς, ενώ ο Κ. Ντίνας υπογράμμισε τη σημασία της ρουμανικής προπαγάνδας και τις ρήξεις που επέφερε στις κοινότητες, καθώς και το άνοιγμα των κοινωνιών με την παύση της ενδογαμίας. Για το ίδιο θέμα, ο Ν. Τρίφον υποστήριξε ότι η αλλαγή των κοινωνικών δομών στην Ελλάδα έδωσε το τε-

λειωτικό χτύπημα στη βλαχική, χωρίς να υποτιμάται και ο ρόλος που έπαιξε το θεσμικό πλαίσιο.

Από το 1813 ανιχνεύονται οι πρώτες προσπάθειες καταγραφής της γλώσσας και, κατά συνέπεια, η διαμάχη σχετικά με τη λατινικότητα ή την ελληνικότητά της (Ν. Τρίφον). Κατά τον Ν. Κατσάνη, οι πρώτοι που γράφουν τη (και στη) βλαχική θεωρούν ως γλώσσα πολιτισμού τους την ελληνική. Οι βλάχοι είναι δίγλωσσοι από τότε που τους γνωρίζουμε, διαπίστωση που συμμεριόστηκε και ο Κ. Ντίνας, με τη διευκρίνιση ότι αναφερόμαστε στη συντριπτική πλειοψηφία των βλαχόφωνων και ότι κανένα ιδίωμα της βλαχικής δεν αναδείχτηκε σε κυρίαρχο. Αντίθετα, ο Λ. Μπαλτσιώτης εξέφρασε την άποψη ότι η διγλωσσία των βλαχοφώνων στο παρελθόν υπερτονίζεται. Στη δεύτερη ενότητα – σχετικά με την επάρκεια των ομιλητών – σημειώθηκε η απουσία ερευνών που θα μας επέτρεπαν να έχουμε μια πιο σαφή εικόνα της κατάστασης. Ο Λ. Μπαλτσιώτης υποστήριξε ότι η πλειοψηφία των ομιλητών της βλαχικής σήμερα βρίσκεται στις πόλεις, υπήρξε όμως διαφωνία (Ν. Κατσάνης) ως προς το κατά πόσο βλαχόφωνοι των πόλεων, υψηλού μορφωτικού επιπέδου, μαθαίνουν στα παιδιά τους βλάχικα. Σύμφωνα με τον Α. Κουκούδη, η επιβίωση της βλαχικής στα αστικά κέντρα οφείλεται στις συνεχείς ανατροφοδοτήσεις.

Ο Σ. Μπέης επισήμανε ότι στα βλάχικα η ηλικία των ομιλητών δεν καθορίζει πάντα τη γνώση της γλώσσας· άλλη μια ιδιαιτερότητα είναι ότι εκτός του σπιτιού η γλώσσα μαθαίνεται και στο σχολείο, την πλατεία κ.λπ. Γεγονός πάντως παραμένει ότι τα βλάχικα δεν ανταποκρίνονται σε όλες τις γλωσσικές λειτουργίες και ως μη κωδικοποιημένη γλώσσα έχουν περιορισμένες δυνατότητες χρήσης (Ν. Κατσάνης). Ο Κ. Ντίνας υποστήριξε ότι το μόνο που πρέπει να γίνει είναι η καταγραφή των πολιτιστικών προϊόντων της γλώσσας και της κατάστασής της, σημείωσε πάντως ότι έχει γίνει κάποια προσπάθεια καταγραφής και κωδικοποίησης της βλαχικής που μιλιέται στην Ελλάδα (έκδοση γραμματικής κ.λπ.). Η τρίτη ενότητα εξέτασε τις στάσεις των

ομιλητών της βλαχικής. Σύμφωνα με τον Ν. Κατσάνη, η γλωσσική επιστήμη, σχεδόν στο σύνολό της, είναι καταδικαστική για τα βλάχικα, και τα πειράματα για την αναβάθμιση τέτοιων γλωσσών στην Ευρώπη απέτυχαν. Αντίθετα, ο Σ. Μπέης υποστήριξε ότι η γλωσσική επιστήμη δεν μπορεί να προδικάζει την εξαφάνιση μιας γλώσσας αφού δεν γνωρίζουμε τις πολιτικές και κοινωνικές παραμέτρους του μέλλοντος. Η εξωτερική επέμβαση μπορεί να έχει σημαντικές συνέπειες. Την ίδια άποψη εξέφρασε και ο Λ. Μπαλτσιώτης, επισημαίνοντας περιπτώσεις όπου η πολιτική παρέμβαση είχε ορατό αποτέλεσμα, όπως με τα εβραϊκά ή τα ουαλικά που αυξάνουν τους ομιλητές τους. Υπενθύμισε επίσης ότι στη στροφή του αιώνα κυριαρχούσε η άποψη ότι τα αρβανίτικα έχουν 20-30 χρόνια ζωής. Συμπληρωματικά παραδείγματα από τη Βρετανία, όπου οι κοινωνικο-πολιτικές συνθήκες οδήγησαν στην αναβίωση «σβησμένων» γλωσσών, ανέφερε ο Τ. Winnifriith και υποστήριξε ότι υπάρχει ακόμη χρόνος για να αντιστραφεί η πορεία προς εξαφάνιση της βλαχικής. Σύμφωνα με τον Κ. Ντίνια, οι πόθοι για διατήρηση της βλαχικής κινούνται στη σφαίρα της φαντασίας και πριν από οποιαδήποτε απόφαση «προστασίας» πρέπει να ρωτήσουμε τους ίδιους τους βλαχόφωνους αν θέλουν. Μερικοί ομιλητές, κατά τον Ν. Κατσάνη, θέλουν τη διατήρηση της γλώσσας, αν και η στάση τους πρέπει να ερευνηθεί επιστημονικά, και αυτό αφορά όλες τις γλώσσες στην Ελλάδα. Ο Σ. Μπέης τόνισε ότι κάθε βλαχόφωνη κοινότητα έχει την ιδιαιτερότητα της σχετικά με το τι πιστεύει για τη διατήρηση της γλώσσας και μία έρευνα θα μας επεφύλασσε μικρές εκπλήξεις. Ο Δ. Χριστόπουλος, από την πλευρά του, αναφέρθηκε στη νέα προβληματική που αναπτύσσεται στη διεθνή κοινότητα σχετικά με την προστασία της πολιτισμικής διαφοράς έναντι του κινδύνου ομοιογενοποίησης, με ιδιαίτερη έμφαση στο *Χάρτη τοπικών και περιφερειακών γλωσσών του Συμβουλίου της Ευρώπης* (1992), τον οποίο η Ελλάδα, η Τουρκία και η Γαλλία αντιμετωπίζουν αρνητικά. Σε ό,τι αφορά τη διδασκαλία της βλαχικής, ο Α. Κουκούδης αναφέρθηκε στην αποτυχία διδασκαλίας της στην Π.Γ.Δ.Μ. Την

ανάλογη αρνητική εμπειρία από τη διδασκαλία της στο Α.Π.Θ. παρουσίασε ο Κ. Ντίνας, εκτιμώντας ότι οι βλαχόφωνοι θα αντισταθούν πρώτοι σε οποιαδήποτε προστασία μέσα από εκπαιδευτικές διαδικασίες. Μια άλλη διάσταση του ζητήματος υπογράμμισε ο Σ. Μπέης: την απουσία περιγραφής των βασικών ιδιωμάτων στον ελληνικό χώρο, γεγονός που απαγορεύει τον σχεδιασμό εισαγωγής της στην εκπαίδευση, ενώ ο Τ. Winnifriith προσδιόρισε έναν ακόμη αρνητικό παράγοντα, το γεγονός ότι τα βλάχικα ομιλούνται και σε άλλες βαλκανικές χώρες. Ο Λ. Μπαλτσιώτης, τέλος, παρέπεμψε στις εργασίες του Λ. Τσιτσιπή για τα αρβανίτικα, προκειμένου να τονίσει την αρνητική στάση πολλών δίγλωσσων ομιλητών οι οποίοι πιστεύουν ότι η γλώσσα τους είναι υποδεέστερη και ακατάλληλη για επικοινωνία. Αντίστοιχα, ο Τ. Winnifriith επισήμανε ότι οι βλάχοι στα Βαλκάνια θεωρούν τη γλώσσα διάλεκτο της ρουμανικής ή της ελληνικής, με τη διευκρίνιση ότι ο όρος διάλεκτος έχει απαξιωτική σημασία. Τέλος, από πολλούς συνέδρους τέθηκε το θέμα της δημιουργίας ενιαίου συστήματος ορθογραφίας της βλαχικής και της αναβάθμισής της σε πανεπιστημιακό ερευνητικό επίπεδο.

3. *Γιατί τέτοια επίθεση εναντίον της διημερίδας για τη βλαχική;*

Πριν, κατά τη διάρκεια, αλλά και μετά τη διημερίδα, το ΚΕΜΟ δέχτηκε σειρά επιθέσεων από διαφορετικούς χώρους. Κοινό τους στοιχείο η πλήρης διαστρέβλωση των πραγμάτων, σε μεγάλο βαθμό συνειδητή, και η αναπαραγωγή των ίδιων ψευδών «πληροφοριών»: από την ανακριβή παράθεση υποτιθέμενων προσκεκλημένων, μέχρι την αποκάλυψη προσπάθειας δημιουργίας βλαχικού κράτους (!). Η επιχειρηματολογία που χρησιμοποιείται εναντίον του ΚΕΜΟ φαίνεται ότι αντλείται από κοινή δεξαμενή. Ο Στόχος μιλά για την “πιο μεγάλη συνωμοσία”. Από την άλλη, ο Α. Καρκαγιάννης στην *Καθημερινή της Κυριακής* εντάσσει τη διημερίδα σε σχέδιο “γενικευμένης αποσταθεροποίησης”, αναφέρεται σε “παρασυναγωγή”, και αναρωτιέται για τους σκοπούς ίδρυσης του ΚΕΜΟ· μία εβδομάδα μετά, επα-

νερχόμενος στο θέμα κατατάσσει το ΚΕΜΟ στους επικίνδυνους, διότι “παριστάνουμε τους αφελείς”. Υπάρχει στη χώρα μας μια γενικευμένη και συνειδητή απόρριψη και απόκρυψη της γλωσσικής ετερότητας, η οποία εκφράστηκε ως δόγμα μετά τον εμφύλιο, παρόλο ότι η πολιτική απαγόρευσης μερικών γλωσσών αφορούσε κυρίως παλαιότερες εποχές. Δύο πιστεύουμε ότι είναι οι λόγοι που επέβαλαν αυτό το δόγμα. Ο ένας αφορά τον κίνδυνο διαμελισμού που διέτρεξε το ελληνικό κράτος «εξ αιτίας» μίας των γλωσσών και του σχετιζόμενου πολιτικού προβλήματος. Ο δεύτερος αφορά τις διενθεις συγκυρίες οι οποίες επέτρεψαν στην Ελλάδα την επιτυχή παρουσία μια τέτοιας πολιτικής. Από την άλλη, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ένας μηχανισμός που αναπαράγει τη λογική του εμφυλίου σχετικά με τις γλώσσες συνεχίζει να υφίσταται και μάλιστα να είναι αποδεκτός από ευρύτατα στρώματα της κοινωνίας.

Μια σειρά από αιτίες αφορούν ειδικά τη βλαχική γλώσσα. Πράγματι υπάρχει μια υποτιθέμενη διαφορά, υπαρκτή στο παρελθόν. Τα ρουμανικά σχολεία ήταν τα μόνα σχολεία ξένου κράτους που λειτουργήσαν σε σχέση με μία γλωσσική κοινότητα στην Ελλάδα, διδάσκοντας τη ρουμανική σε βλαχόφωνους. Η διαιώνιση αυτής της κινδυνολογίας αποτελεί σημαντικό στοιχείο για την αναπαραγωγή του μηχανισμού που αναφέραμε. Το κομμάτι αυτό της κοινωνίας που έχει σχέση με τον προαναφερθέντα μηχανισμό, αλλά και άλλοι που ενστερνίζονται τη λογική του «κινδύνου» για διαφόρους λόγους, ίσως τελικά έχουν από τη μεριά τους λόγους να επιτίθενται. Κυριαρχούνται από τρόπο απέναντι σε οτιδήποτε εκλαμβάνουν ως οργανωμένη προσπάθεια βελτίωσης του γοήτρου και της θέσης μιας λιγότερο διαδεδομένης γλώσσας, απέναντι σε οτιδήποτε διαφέρει από την παραδεδομένη θέση που συνοψίζεται στην έκφραση «δευτερόν προφορικό γλωσσικό ιδίωμα». Η αμηχανία απέναντι στην επερχόμενη αλλαγή των όρων της συζήτησης είναι ακόμη ισχυρή στη νεοελληνική κοινωνία και πολιτική, παρά την μερική ατονία της από το 1981.

Μια ακόμη αιτία που θα μπορούσε να εξηγήσει το εύρος των αντιδράσεων ως προς τα βλάχικα έγκειται στο γεγονός ότι αποτελούν τη μόνη γλωσσική κοινότητα η οποία είναι οργανωμένη σε συλλόγους που αναφέρονται στη γλωσσική-πολιτισμική ιδιαιτερότητα. Το ενδεχόμενο η εντύπωση ομοφωνίας που καλλιεργείται σε ό,τι αφορά τη γλωσσική διατήρηση να είναι λιγότερο δεδομένη, σε συνδυασμό με τη λογική «τσιφλικιών» που αναπτύσσονται στο χώρο, ευθύνονται ασφαλώς για πολλές από τις αντιδράσεις. Αν σε όλα αυτά προσθέσουμε προσωπικές φιλοδοξίες και στάσεις, τοπικές αντιθέσεις, προεκλογικές λογικές, διενθεις εντός και εκτός κομμάτων, μπορούμε να σχηματίσουμε μια πρώτη εικόνα για τους λόγους που ακόμη και η Μαλβίνα στην εκπομπή της ασχολήθηκε εκτενώς με τη διημερίδα.

Εν κατακλείδι, όπως επισήμανε και ο Δ. Χριστόπουλος στο πλαίσιο της διημερίδας, η αδιαφορία, η απαξία ή και ο απολογητικός λόγος συνοδεύουν τη γλωσσική ετερότητα στην Ελλάδα· αλλά και ο φόβος πολύ συχνά, έτσι ώστε διαφορετικά να εκφραζόμαστε ιδιωματικά και διαφορετικά στον δημόσιο χώρο. Η διοργάνωση της διημερίδας θα έχει εκπληρώσει το στόχο της εάν κατάφερε τουλάχιστον να προβληματίσει σχετικά με την ισχύουσα κατάσταση.

ΠΕΡΑΝ ΤΩΝ ΑΓΚΥΛΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΩΝ

της **Ελένης Καραντζόλα**

ΣΤΙΣ 30-31 Μαΐου, στην Κομοτηνή, με πρωτοβουλία του Κέντρου Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων, συνενερέθησαν για πρώτη φορά σε συνάντηση εργασίας «πλειονοτικοί» και «μειονοτικοί» προκειμένου να ανταλλάξουν απόψεις και να προβληματιστούν σε σχέση με τις «μειονοτικές γλώσσες στη Δ. Θράκη». Οι προσκεκλημένοι του ΚΕΜΟ που παρέστησαν ήταν, με αλφαβητική σειρά, οι: Μεμέτ Γιακούπ (δάσκαλος ΕΠΑΘ), Αμπντουλχαλίμ Δεδέ (πολιτικός επιστήμων, δημοσιογράφος), Χούλια Εμίν (δημοσιογράφος, πρόεδρος του Συλ-